

KOZMOLOJİK DEVİR 2

Elea Okulu ve Herakleitos felsefesi

Pluralistler ve Abdera Okulu

ÖRNEK QUIZ SORULARI

Miletos mektebiden metafiziğe, Pytagorasçılar ...den metafiziğe, Elea mektebi.... dan metafiziğe, Abdera okuluden metafiziğe geçmişlerdir.

Yukarıdaki boşlukları aşağıdakilerden hangisi doğru olarak ifade eder.

- A) Kozmoloji, Teoloji, Mantık, Matematik
- B) Fizik, Matematik, Teoloji, Mantık
- C) Fizik, Matematik, Mantık, Teoloji
- D) Fizik, Matematik, Mantık, Eklektizm
- E) Kozmoloji, Teoloji, Mantık, Eklektizm

Antik çağda arkhe sorunundan sonra oluş sorunu ortaya çıkmaktadır.
Aşağıdakilerden hangisi oluş sorunu ile ilgilenmemiştir?

- A) Elea okulu
- B) Herakleitos
- C) Atomcular
- D) Pisagor
- E) Milet okulu

Aşağıdakilerden hangisi Abdera/Pluralistler için söylenemez.

- A) Dış dünyayı açıklamada Maddi neden ilkesine fail nedeni de eklemiştir.
- B) Felsefelerinde Parmanidesci düşünce ile Herakleitosçu düşünceyi telif etmişlerdir.
- C) Aleme gaye ve mekanizm fikrini izafe etmişlerdir.
- D) Ampirik bilgi ile rasyonel veya akıl ile duyular arasında uzlaşmayı gerçekleştirmişlerdir.
- E) Arkhelerin sonlu ve değişken olmasıyla gai ve şekli nedeni birleştirerek çokluğu açıklamışlardır.

Elea Okulu

Parmenides kurucusudur. Zenon ve Melissos öğretiyi savunan okulun diyalektikçileridir.



Parmenides (540-450): Filozofu, fikrî çalışmaya doğrudan doğruya cezbeden, Herakleitos'un ortaya koyduğu görüşler olmuştur.

İki âlem fikri: Görünüşler âlemi ve Gerçek âlem.

Görünüşler âlemi, duyularımızın bize bildirdiği âlemdir. Gerçek âlem ise akılla kavranılan âlemdir. "Parmenides'e göre gerçek âlem değişmeyen ve her vakit kendi kendisinin aynı olan âlemdir. Görünüşler âlemi ise sürekli bir değişme ve akış içinde bulunan âlemdir. Görünüşler âlemi, her şeyin, sanki kendisinden başka bir şey oluyor ve değişiyormuş gibi görüldüğü yanıltıcı âlemdir. Hâlbuki gerçek âlem, değişmeyen, bölünmeyen, hareket etmeyen bir âlemdir. Bu âlem "Bir" in kendisidir. Bir ise Tanrı ile bir ve aynıdır." "Bir birliktir, o kendi içine kapalıdır. Doğmamıştır, yok olmayacaktır, değişmez, bölünmez, yoğunlaşmaz, seyrekleşmez. (...) Eğer var olan, meydana gelmiş bir şey olsaydı, var olmayan bir şeyden doğmuş olması gerekirdi; böylece var olmayan gerçekten var olmuş olacaktır. Yok olsaydı, yerine bir var olmayan geçecektir. (...) Bölünebilir olsaydı varlık bölümlerinin arasına bir var olmayan girerdi."

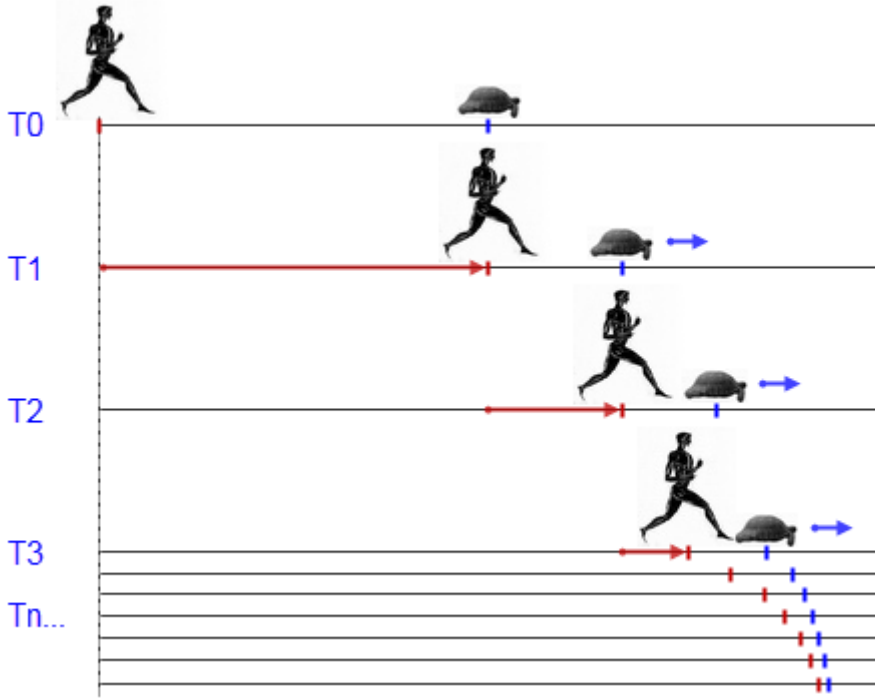
Parmenides'e göre gerçek olan şey, varlığın bir olduğu ve var olduğudur. Bir şey vardır veya yoktur. Var olma ile yok olmanın karışımı olan oluş mümkün değildir "Varlık vardır. Var olmayan şey yoktur" sözü onun bütün düşüncesinin esasını ifade eder. Var olmayan şey ne düşünülebilir, ne de kavramlarla ifade edilebilir. Doğru düşünmek çelişmesiz düşünmek demek, var olanı düşündürmektir. Var olmayanı düşünmek bir çelişmedir.

Şu halde bir şey hem var hem de yok olamaz. Bunun için çelişmeye düşmeden değişmeyi düşünmek mümkün değildir. Bu nedenle bir arche kabul edip de her şeyin bu arkeden meydana geldiğini ileri süren İyonyalılar çelişmeye düşmüşlerdir. Parmenides, antik Yunan dünyasının, çelişmezlik prensibini kullanan ilk ve gerçek mantıkçısıdır. O, evren konusundaki düşüncelerini yalnızca akıl yoluyla elde etmeyi dener. Bu bakımdan Parmenides felsefe tarihinin ilk rasyonalist düşünürlerinden biridir. Parmenides, Yunan Mantık ve Diyalektiğinin babasıdır.

Zenon (490-430): Aristoteles'e göre muhatap tarafından kabul edilmiş ilkelerden hareket ederek ortaya konulan diyalektiğin kurucusu olan Zenon Parmenides'in talebesidir. O, hareketin mantıkî imkânsızlığını gösteren eleştirel kanıtlarla hocası Parmenides'in tezini doğrulamıştır.

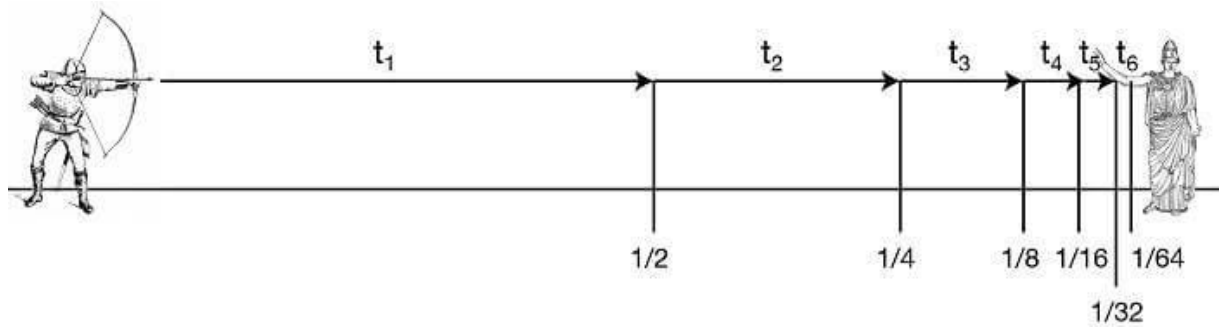
Zenon'un ileri sürdüğü bütün kanıtlar, varlığın birliği ve hareketsizliği düşüncesini savunur. Bunların bir kısmı değişiklik ve harekete karşı; bir kısmı da çokluğa karşıdır. Bu kanıtlarda sonsuz bölünen bir mekân ve zaman kabul etmenin bizi nasıl bir yığın problemlerle karşı karşıya bıraktığı gösterilmek istenir. Zenon, Elea öğretisini karşıtının anlamsızlığını ortaya koyarak savunur.

Varsayalım ki "uzayda yer kaplayan bir cisim sonsuz bölünebilir. Böyle olunca iki olanak söz konusudur: Bu sonsuza kadar bölünen küçük parçalar ya uzayda bir yer kaplar ya da kaplamaz. Şayet bu parçalar uzayda bir yer kaplamıyorsa, bunlardan ne kadarını bir araya getirirsem getireyim, yine de bir şey meydana gelmiş olmaz. Gerçekten de parçaların hacmi sıfır ise, sıfırları toplamaktan bir sonuç çıkmaz: $0+0+0+\dots+0 = 0$. Yok şayet bu parçalar uzayda bir yer kaplıyorsa, hacimleri ne kadar küçük olursa olsun, sonsuz büyüklükte bir şey oluşacaktır. O halde bir 73 cismi sonsuz bölünebilen parçalardan oluşmuş saydığımızda, bu cisim, uzayda yer kaplamak bakımından ya sıfır ya da sonsuz büyüklükte olacaktır. Her iki durumda da çelişkiye düşülür."



Harekete karşı ileri sürdüğü kanıtta Zenon şu ifadeleri kullanıyor: Zamanın en hızlı koşucusu olan Aschylos, biraz avans verilen kaplumbağa ile yarışırca, kaplumbağaya yetişemez. Çünkü Aşil, önce avans olarak verilen uzaklığı meydana getiren sonsuz noktaları kat etmek mecburiyetindedir. Aşil kaplumbağanın hareket ettiği yere ulaştığı zaman kaplumbağa da ilerlemiş olduğu için, Aşil, kaplumbağanın son durumdaki yerine ulaşmak için yeniden hareket etmek mecburiyetinde kalacaktır, ve böylece sonsuza kadar devam edecektir. Aşil asla kaplumbağayı yakalayamayacaktır. Oysa Aşil ilk anda kaplumbağayı yakalar

Zenon'un hareketle ilgili başka bir kanıtı ise şöyledir: Hareket eden ok durgunluk halindedir:



“Uçan bir oku ve bu okun çizdiği doğrunun her noktasını ayrı ayrı gözlemlersek, okun hareket sırasında her an hedefe yönelen yolun bir noktasında bulunduğunu görürüz. Yani bu ok her an belli bir noktada bulunur, başka bir noktada bulunmaz. Uzayın bir noktasında bulunan ve fakat öteki noktalarda bulunmayan bir cisim sabit durumda olacaktır. Hareketin belli bir anında durgun durumda olan ok hareketin tüm anlarında da durgun durumda bulunur. Bu noktalarda hareket sıfırdır, sıfırların toplamından hiçbir hareket meydana gelmez. O halde uçan bir ok durgun durumdadır. Zenon’a göre, hareket kavramını düşünürken zorunlu olarak böyle güçlüklerle karşılaşılır.” Parmenides ve Zenon’un amacı, çelişkisiz, açık, seçik ve kesin kavramlar elde etmektir. Bu iki filozofa göre çelişkili düşünme ile yanılma aynı şeydir. Nerede bir yanılma varsa, orada kesin bir çelişki söz konusudur. Kavramların kesin ve çelişkisiz olmasını istemekle Elea okulu, düşünce tarihine büyük katkılarda bulunmuştur.

Herakleitos (576-480)

Antik Yunan dünyasındaki ilk felsefi tartışma Elea Mektebinin kurucusu Parmenides ile Herakleitos arasında vuku bulmuştur. Herakleitos’un esas fikri, evrensel oluşumdur. Her şey geçip gider, hiçbir şey devamlı varlık gösteremez. Hiçbir şey var değildir, fakat her şey oluş halindedir. Alem sürekli bir oluş ve akış halindedir. Alemde zıtlıklar birbirini takip eder. Olgunlar durmadan kendi zıttına dönüşür. Soğuk sıcak olur; yaş kuru olur; genç ihtiyar olur. Her şeyin durmadan aktığı hayat bir nehre benzer. Aynı nehirde iki kez yıkanılmaz. Her şey akıp gitmektedir, tıpkı akan nehir ve yanan ateş gibi. İkinci kez girdiğimiz nehir başka bir nehirdir. Çünkü akan sular hep yenidir. Bir an önceki nehir şimdiki nehir değildir. Âlemdeki tüm değişimler, oluş ve akış içinde, değişmeden kalan tek şey, âlemdeki oluşu idare eden kanundur. Herakleitos, âlemin düzenini sağlayan bu kanuna logos ismini verir. Logos bağlantılı söz veya akıl anlamına gelir. Herakleitos’a göre Logos ile tanrı aynı şeydir. Tanrı, âlemin içinde bulunan, âlemi düzenleyen ve idare eden Logos’un kendisidir. Logos ise ateşle aynı şeydir. Ateş, Herakleitos’un archesidir. Her şey ateşten çıkmıştır; ateşten çıkan her şey günün birinde tekrar ateşe dönecektir. “Böylece âlemin logos’u, akli olan ateş, aynı zamanda âlemin ana maddesidir. Ateşin sıkışmasından toprak meydana gelir. Toprağın gevşeyip erimesinden de su ortaya çıkar. Sudan çıkan buharlar havayı meydana getirir. Dünyanın ruhu olan Logos, yani ateş dünyanın bütün bölümleri içine geçmiştir. Ferdî ruhlar, dünya ruhu Logos’tan birer

parçadır. Bunlar günün birinde gene aslî ateşe döneceklerdir. İnsan ruhu bir ateştir, bu ateş, ne kadar kızgın olursa insan da o kadar hareketli, o kadar canlı olur. İnsan ölünce ruhu yeniden bu sonsuz ateşe kavuşur.”

Herakleitos da iki alem kabul eder: 1-Görünüşler dünyası: Duyularımızla algıladığımız; bize sürekli ve değişmez olgulardan oluşmuş gibi görünen âlemdir. 2- Gerçeklikler âlemi: Akılla kavrayabildiğimiz, sürekli bir oluş ve akış içinde, devamlı değişen âlemdir.

Herakleitos ile Parmenides veya Heraklitçilerle Elea Okulu arasındaki tartışma felsefe tarihinin gerçek anlamda antik Yunandaki ilk ve bilinçli görüş ayrılığı kabul edilir Herakleitos değişim ve devinim fenomeninden etkilenirken Elealılar değişim ve devinin düşünülemez olduğu iddiasındadırlar.

Pluralistler ve Abdera Okulu

Empedokles (495-435): Empedokles, değişmeyen dört unsur kabul eder. Bunlar: Su, hava, toprak ve ateştir. Bunları iki güç hareket ettirir: İtme gücü olan Kin onları ayırır; çekim gücü olan Aşk onları yaklaştırır. Bu iki güçten biri sırayla dünyaya hakim olacaktır. Empedokles’in arke olarak kabul ettiği dört unsur nazariyesi Platon ve Aristoteles’e etki etmiştir. Bu dört unsur, öncesiz ve sonsuzdurlar. Bunlarda doğma ve ölme olmaz, sadece birleşme ve ayrılma olur. Birleşme doğmak, ayrılma ise ölmedir. Aslî değişme ve oluş yoktur. Tabiat bilgisinin gelişmesinde çok önemli bir yere sahip olan öge kavramını, antik Yunanda ilk defa ortaya koyan Empedokles olmuştur.

Anaxagoras (M.Ö. 500-428): Anaxagoras’ın arkesi, sayısız unsurdur. Yeryüzünde ne kadar varlık varsa o kadar da unsur var demektir. Görülmeyecek kadar küçük olan bu unsurların, görünür hale gelmesi için birbirleriyle birleşmesi gerekir. İnsan beslenmeyle vücudunun her kısmının yapısını tazeler ve vücudunu yeniden kurar. Alınan gıdalarda et, kan, kemik unsurlarının bulunması gerekir. Bu unsurlar ezeli ve ebedidirler. Âlemdeki oluş bunların birleşmeleriyle meydana gelir. Âlemdeki düzensizlik ve kargaşa, ezeli ve ebedî Nus (Akıl)’un âlemin içine girmesiyle giderildi. Nus, çok ince saf bir maddî realitedir. Çeşitli niteliklerde görünmesine rağmen Nus hep kendi kendisine eşittir. Nus, Herakleitos’un Logosu gibi evrene hakim olan güçtür. Âlemde doğum ve ölüm değil, birleşme ve ayrılma vardır. Doğmak yeni bir ölçü içinde birleşerek,

bütünden kısmen ayrılmak, ölmek ise yeni baştan bütüne dönmektir. Bu birleşme ve ayrılmayı iki ilke, sevgi ve nefret düzenler. Âlemin düzensiz halden düzenli hale gelmesi Nus'un tesiriyle olmuştur. Anaxagoras, âlemin düşünen makul bir kuvvet tarafından düzenlendiğini ileri süren ilk Yunan filozofudur. Nus âlemi, belli bir Gayeye hedefleyerek düzenlemiştir. Böylece antik Yunan'da teleolojik (gayeci) görüşü ortaya atan ilk düşünür Anaxagoras olmuştur. Bundan dolayı Sokrates (470-399) ve Platon, Anaxagoras'ı ilk gerçek düşünür sayarlar. Âlemin oluşmasında da teleolojik görüşü ortaya atan Anaxagoras'a muhalif görüşü antik Yunan'da ilk defa Demokritos (460-370) ortaya koymuştur.

Atomcu Mektep (Abdera Mektebi) Sonlu varlıkların, müstakil ve gerçek varoluşlarının inkârına yol açan Elealıların felsefesi, insan tabiatına bağlı inancı o kadar sabitti ki buna karşı bir reaksiyonun olmaması mümkün değildi. Bu reaksiyon, atomcu (atomistique) denilen okuldan aynı zamanda Elealı fizikçi okulu ismi ile bilinen okulda vuku buldu. Cisimciklerle ilgili felsefenin, bu çağdaki belli başlı iki temsilcisi, Leukippos ve Demokritosdur. Empedokles ve Anaxagoras'ın düşüncelerinde belirmeye başlayan dört unsur ve sayısız unsur anlayışı Leukippos ve Demokritos tarafından geliştirilmiştir.

Her şeyin aslı, gözle görülmez en küçük parçalardır, atomlardır. Atom nazariyesine göre, atomlar ezelî, ebedî, bölünmez ve sayılmaz niteliktedir. Atomlar sonsuz şekillere sahiptirler; boşlukta rastgele hareket ederler; birbirleriyle birleşerek tabiatın farklı cisimlerini meydana getirirler. Demokritos, Leukippos'un mektebini kurduğu Abdera şehrinde doğmuş ve Leukippos'un mektebine devam etmiştir. Demokritos âlemde mekanik bir zorunluluğun hakim olduğunu savunur. Anaxagoras'taki teleolojik görüşün karşısına çıkan Demokritos'a göre âlemdeki tüm oluşumların tek sebebi mekanizm ve zorunluluktur.